

YOSHLARDA MA'NAViy-AXLOQiy TARBIYA MAZMUNI

Erkinova Mehriniso Ro'ziboy qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

“Maktabgacha ta’limda tarbiyani
tashkil etish” kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada ma'naviy-axloqiy tarbiya haqida umumiy tushunchalar, ma'naviyaxloqiy xulq-atvor, ma'naviy-axloqiy tarbiya metodlari haqida ma'lumotlar berilgan. Axloq va axloqiy ong tushunchalari ma'nosi ochib berilgan.

Tayanch tushunchalar: *axloq, ma'naviyat, tarbiya, ma'naviy axloqiy tarbiya, ma'naviy-axloqiy tushunchalar, ma'naviy-axloqiy xulq-atvor, ma'naviy-axloqiy tarbiya metodlari.*

CONTENT OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION IN YOUTH

Erkinova Mehriniso Ro'ziboy qizi

Termez State Pedagogical Institute

"Education in preschool education
teacher of the Department "organization"

Abstract This article provides general concepts about spiritual and moral education, about spiritual and moral behavior, about methods of spiritual and moral education. The meaning of the concepts of morality and moral consciousness is revealed.

Keywords: morality, spirituality, upbringing, spiritual and moral education, spiritual and moral concepts, spiritual and moral behavior, methods of spiritual and moral education.

СОДЕРЖАНИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Erkinova Mehriniso Ro'ziboy qizi

Термезский государственный педагогический институт

"Воспитание в дошкольном образовании
преподаватель кафедры " Организация

Аннотация в данной статье даны общие понятия о духовно-нравственном воспитании, о духовно-нравственном поведении, о методах духовно-нравственного воспитания. Раскрыт смысл понятий мораль и нравственное сознание.

Ключевые слова: мораль, духовность, воспитание, духовно-нравственное воспитание, духовно-нравственные понятия, духовно-нравственное поведение, методы духовно-нравственного воспитания.

Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasi — bu shaxsning ruhiy dunyosini boyitish, unda axloqiy fazilatlarni shakllantirish va hayotiy qadriyatlar tizimini mustahkamlashg qaratilgan uzluksiz jarayondir. Uning mazmuni yosh avlodni har tomonlama barkamol, jamiyat oldida mas'uliyatli va vatanparvar inson sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar: o'z milliy madaniyati, urf-odatlar, tarixi va adabiyotini chuqur anglashiga ko'maklashadi. Bu orqali ularda milliy g'urur, o'zligiga hurmat hissi shakllanadi. Umuminsoniy qadriyatlar: Insonparvarlik, tinchliksevarlik, adolat, mehr-oqibat kabi umuminsoniy fazilatlarning ahamiyati tushuntiriladi. Dunyoqarashni kengaytirish: Yoshlarning fikrlash doirasi, o'zini anglash, hayotga ijobiy munosabat, maqsad sari intilish kabi sifatlari mustahkamlanadi. Axloqiy mazmuni: Har qanday vaziyatda halol bo'lish, adolatli qaror qabul qilish, burch va mas'uliyatni his etish tarzida tarbiyalanadi.

Tarbiyaning asosiy vazifalari

- Yoshlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish.
- Yot va zararli g'oyalarga qarshi ma'naviy immunitetni mustahkamlash.
- Ijtimoiy faollikni oshirish va jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shish ruhini shakllantirish.
- Barkamol, ma'rifatli, o'z so'ziga va amaliga mas'ul bo'lgan avlodni voyaga yetkazish.

Mamlakatimizda ma'naviy va jismoniy barkamol yosh avlodni tarbiyalash masalasi har doim davlat siyosatining muhim bir bo'g'ini bo'lib kelgan. Shu paytgacha bu borada ulkan ishlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, bu islohotlar bugungi davr talablari darajasida keng qamrovli emasligi hamda ba'zi sohalarda kamchiligi ko'rinib qolayotganligi hech kimga sir emas. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga murojaatnomasida shunday deb ta'kidlagan edi: "...yoshlarni zamonaviy

bilim va tajribalar, milliy va umumbashariy qadriyatlar asosida mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan, ezgu fazilatlar egasi bo'lgan insonlar etib voyaga yetkazamiz"[1].¹

“Milliy tarbiya” tushunchasi ko‘p qirrali bo‘lib, uning milliy qadriyatlar asosida olib boriluvchi maqsadga yo‘naltirilgan tarbiyaviy faoliyati, umuminsoniy tarbiyaning har bir xalqqa xos va mos betakror shakli, xalq va uning madaniyatini saqlab qolish, tiklash va rivojlantirishdan iborat.

Ma'naviy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglashning tiklanishi, biror-bir jamiyat imkoniyatlarini, odamlar ongida ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib, o'z istiqbolini tasavvur eta olmaydi. Mustaqilligimizning dastlabki kunlaridanoq ajdodlarimiz tomonidan ko‘p asrlar mobaynida yaratilib kelingan g‘oyat ulkan, bebaho ma'naviy va madaniy merosni tiklash davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan nihoyatda muhim vazifa bo‘lib qoldi. Biz ma'naviy qadriyatlarning tiklanishini, milliy o'zlikni anglashni xalqning ma'naviy sarchashmalariga, uning ildizlari bilan uzviy bog‘liq, tabiiy jarayon deb hisoblaymiz. Jamiyatimizning, xalqimizning ming yillik ma'naviy-axloqiy yuksalish tajribasini o‘zida jamlagan Islom madaniyatini tiklash o‘z taqdirini o‘zi belgilash, tarixiy xotiraga, madaniy-tarixiy birlikka yega bo‘lish yo‘lidagi g‘oyat muhim qadam bo‘ldi. Ma'naviy qadriyatlarning yana bir qudratli manbayi an'anaviy oila va qarindoshlik munosabatlari odobidan iboratdir. Kattalarni hurmat qilish, o‘zaro yordamlashish, kelajak avlod haqida g‘amxo‘rlik qilish hamisha uning asosiy qoidalari bo‘lib kelgan.

Axloqiy tarbiya — shaxs dunyoqarashini shakllantirishning muhim omili. Shaxs dunyoqarashining shakllanishida ma'naviyaxloqiy tarbiya muhim o‘ringa ega bo‘lib, uni samarali tashkil etish o‘quvchida ma'naviy-axloqiy ongini shakllantirishga yordam beradi. Axloq (lotincha „moralis“ — xulq-atvor ma'nosini bildiradi) ijtimoiy munosabatlar hamda shaxs xatti-harakatini tartibga soluvchi, muayyan jamiyat tomonidan tan olingan va rioya qilinishi zarur bo‘lgan xulq-atvor qoidalari, mezonlari yig‘indisi. Axloqiy me'yorlar to'g'risidagi bilimlar

¹ Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi

o'quvchilar ongiga ta'lim va tarbiya jarayonida singdirilib boriladi. Axloqiy tarbiyaning natijasi o'quvchilarda axloqiy ong, axloqiy faoliyat ko'nikmalari va axloqiy madaniyatning shakllanishida ko'rinadi. „Axloq“, „xulq“ va „atvor“ so'zlari arabcha so'z bo'lib, ular o'zbek tilida ham o'z ma'nosida qo'llaniladi. Ayrim odamlar „Axloq — kishilarning har bir jamiyatga xos xulq me'yorlari majmuyi“ deyishsa, boshqalar yesa „Axloq — ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, hamma sohalarda kishilarning xatti-harakatlarini tartibga solish funksiyasini bajaradi“, deyishadi. Axloq me'yorlari xulq-atvorning regulyatori sifatida odat me'yorlariga zid xatti-harakat axloqsizlik harakati deb qaraladi. Shunisi ham borki, huquq majburiy bo'lsa, axloq ixtiyoriydir. Axloqiy tarbiya odamlarni nomusli vijdonli, adolatli, vatanparvar, mehnatsevar bo'lishga o'rgatadi. Axloqiy tarbiyada yaxshi xulqni takomillashtirish uchun kurashiladi. Xalq ta'limi tizimida o'qitish tarbiyalanuvchilarning axloqiy mukammallashtirishi bilan bog'liq bo'ladi.

Ularda ong bilan xulq birligi tarbiyalanadi. Shaxsning jamoat va vatanga, mehnatga, kishilarga, o'z xulqiga munosabatlari quyidagilarda o'z aksini topgan:

- a) jamiyatga, vatanga muhabbat va sadoqatni tarbiyalash;
- b) mehnatga axloqiy munosabatni tarbiyalash;
- d) atrofdagi kishilarga axloqiy munosabat, yuqori muomala madaniyatiga ega bo'lgan shaxsni shakllantirish;
- e) shaxsning o'ziga, o'z xulqiga axloqiy munosabatni tarbiyalash.

Qadriyatlar o'zining mazmun-mohiyatiga ko'ra bir necha turlarga bo'linadi, ya'ni:

- tabiiy qadriyatlar (yashash uchun zarur bulgan tabiiy shart-sharoitlar);
- iqtisodiy qadriyatlar (ishlab chiqarish kuchlari va vositalari);
- ijtimoiy-siyosiy qadriyatlar (yerkinlik, tenglik, adolat, tinchlik, hamkorlik);
- ilmiy qadriyatlar (bilimlar, tajribalar, yutuqlar);
- falsafiy qadriyatlar (g'oyalar, mafkuralar, konsepsiyalar);
- badiiy qadriyatlar (san'at, adabiyot, madaniyat);
- diniy (iymon, ye'tiqod, vijdon, savob).

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Milliy qadriyatlar ma'lum bir millat, xalq va elatlarning o'z tarixiy taraqqiyotida yaratadigan barcha moddiy va madaniy (ma'naviy) boyliklari yig'indisidan iboratdir. Qadriyatlar turli-tuman bo'lib, bular ichida „eng oliy qadriyat — inson“ hisoblanib, qolgan barcha qadriyatlar unga xizmat qiladi. Inson qadriyatining ma'naviy, tarixiy hamda ta'limiy jihatlari o'ziga xos yangicha fikrlash va yondoshishlarga asoslanadi. Jamiyatda milliy qadriyatlarni o'z qalbida mustahkam saqlash, atrof-muhit, tabiat va hayotni go'zal, farovon qilish, demokratiya asoslari hamda jamiyatda amal qilayotgan progressiv g'oyalar buyuk qadriyat hisoblanadi. Shu ma'noda o'sib kelayotgan yosh avlodda yuksak ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarkib toptirish zaruriyati yuzaga keldi. Axloq kishilik jamiyati tarixiy taraqqiyoti davomida vujudga kelib, tarkib topgan, takomillashib kelgan me'yor va qoidalaridan iborat bo'lib, ular kishilarning jamiyatga bo'lgan munosabatlarini tartibga soladi. Bu me'yor va tartibqoidalar kishilardan jamiyat uchun zarur bo'lgan axloqqa ega bo'lishlikni talab qiladi. Axloq insonning dunyoqarashi, xulqini belgilovchi insoniy fazilatdir. Shu bois dunyoqarash o'zgarmaguncha inson ham o'zgarmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga murojaatnomasi. Toshkent. 2020 yil 29 yanvar.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 5 iyuldagi PF-5106 – son farmoni “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlari ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida” Toshkent shahri, 2017 yil 5 iyul.
3. “O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati asoslari” to'g'risidagi qonun. 1991 yil.
4. Karimov. I.A. Jamiyatimiz mafkurasi xalqni – xalq, millatni – millat qilishga xizmat etsin. T.: “O'zbekiston”, 1998, 17 – bet.